

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
ГЛАСНИК ОДЈЕЉЕЊА УМЈЕТНОСТИ, 31, 2013.

ЧЕРНОГОРСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК И ИСКУССТВ
ГЛАСНИК ОТДЕЛЕНИЯ ИСКУССТВ, 31, 2013.

THE MONTENEGRIN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
GLASNIK OF THE SECTION OF ARTS, 31, 2013.

UDK 821.161.1:821.163.4]:82.035

UDK 821.163.4.09Петровић П. П

Ана ПЕЈАНОВИЋ*

РУСКО-СЛОВЕНСКЕ ТЕМЕ (Досадашњи резултати и будући задаци лингвистичких истраживања у ЦАНУ)

Апстракт: У овом раду, који је написан у жанру прегледног чланка, разматрају се лингвистичка истраживања из области русистике и славистике остварена или пројектована у Црној Гори уопште и у Црногорској академији наука и умјетности посебно. У првом дијелу рада разматрају се досадашњи резултати, као што су превођење *Историје о Црној Гори* Василија Петровића (и ономастички ликови у њој), руски преводи *Горског вијенца* и научни скуп *Превођење „Горског вијенца” на стране језике*. У другом дијелу чланка разматрају се будући задаци, са посебним освртом на пројекат чији је циљ израда Фразеолошког рјечника Његошевих дјела и на потребу организовања скупа „Превођење дјела Михаила Лалића на стране језике”.

Кључне ријечи: *Историја о Црној Гори*, митрополит Василије Петровић, *Горски вијенац*, Петар II Петровић-Његош, Његошев фразеолошки рјечник, Михаило Лалић

0. УВОД

0.1. У складу са назначеном темом овај рад се састоји од два дијела. Први је дио посвећен досадашњим резултатима, а у другом ћу покушати да назначим неке смјернице будућих лингвистичких истраживања у сегменту који се тиче веза са русистиком и славистиком уопште.

* Доцент на Филозофском факултету у Никшићу

0.2. Што се тиче првога дијела, мој задатак јесте да представим досадашње подухвате на том пољу, што није превише тежак нити обиман посао — из простог разлога што, нажалост, и није било неких већих пројеката. То је, с једне стране, и разумљиво јер Академија је, по природи ствари, као национална институција, више заинтересована за промоцију и истраживање националног језика, књижевности и културе.

0.3. С друге стране, ако имамо у виду чињеницу да је славистика јединствена наука, из чега проистиче да би истраживања у тој научној области требало да буду синхронизована, Академија би требало да, у најмању руку, узима у обзир достигнућа и резултате једне развијене и напредне научне области која има дугу традицију, а таква је засигурно — русистика.

1. ДОСАДАШЊИ РЕЗУЛТАТИ

1.1. У досадашњим активностима ЦАНУ везе са русистиком и/или славистиком своде се на појединачне ауторске радове и углавном се односе на област транслатологије. Такви су радови објављивани у Гласнику Одјелења умјетности.

1) Горски вијенац у новом руском преводу / Радмило Маројевић. – Гласник Одјелења умјетности Црногорске академије наука и умјетности, Титоград, 1982, књ. 4. — Рад је настао као резултат анализе превода Александра Шумилова, који је објављен деценију и по касније: Двојезично издање с паралелним насловом на српском језику. Приређивач и аутор предговора Р. Маројевић. Подгорица: Унирекс, 1996.

2) Ономастички ликови у Историји о Црној Гори Василија Петровића / Радмило Маројевић. – Гласник Одјелења умјетности. Титоград, 1988, књ. 8. — Рад је настао као резултат превода *Историје о Црној Гори* митрополита Василија Петровића истог аутора, а који је објавио Лексикографски завод Црне Горе, Побједа, 1985.

3) *Фразеологија пјесничког текста са теоријског и преводилачког аспекта* (Горски вијенац и руски преводи) / Ана Пејановић. – Гласник Одјелења умјетности / Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица, 2008.

1.2. Научни скуп *Превођење „Горског вијенца” на стране језике*, који је одржан 28. и 29. маја 1998, заузима посебно мјесто и на њему су узели учешће не само русисти: Милана Радић-Дугоњић, Лариса

Раздобудко-Човић, Бранислав Човић, Радмило Маројевић, Марија-Магдалена Косановић, него и други слависти: Гордана Јовановић, Петар Буњак, Војислав Никчевић али и истраживачи у другим областима науке – англиста Бојка Ђукановић, романиста Весна Килибарда, Љиљана Матић те германиста Марина Личен.

1.3. Монографијом *Фразеологија Горског вијенца* (с поднасловом: *Фразеолошки жанрови. Културни концепти. Руски преводи*), коју је као седму књигу прошле године објавио Његошев институт, аутор ових редова дао је скроман допринос русистици и славистици.

Може се примијетити да је за досадашње лингвистичке везе, не само са русистиком, главни „виновник” био наш велики пјесник и његово дјело.

2. БУДУЋИ ЗАДАЦИ

2.1. У другом дијелу овог рада требало би предочити будуће задатке. У посљедње вријеме свједоци смо интензивирања традиционално добрих односа између Црне Горе и Русије. Подсјетићу да смо 2011. године обиљежили јубилеј триста година од успостављања званичних односа између двије државе. Сарадња се обнавља прије свега на плану економских односа, у сфери туризма и грађевинарства. У Црној Гори данас живи и приличан број Руса, а то је условило и појачане везе на културном, образовном и научном нивоу. Крајем 2010. године на Филозофском факултету у Никшићу уз свесрдну помоћ руске амбасаде у Црној Гори фондација *Рускиј мир* отворила је и *Руски центар*. Студијски програм за руски језик и књижевност организовао је и прву међународну научну конференцију МАПРЈАЛ-а у Црној Гори. Све то, нажалост, прати парадоксалан процес укидања руског језика у црногорским школама.

2.2. Из моје скромне перспективе и имајући у виду реалне околности, финансијске могућности и персонални потенцијали, амбициозни пројекти вјероватно остају за мало даљу будућност. Предуслов за остваривање сарадње јесте и успостављање институционалних веза наше Академије са руским партнером у области науке о језику.

У ери глобализације (која је праћена доминацијом енглеског језика) неумитно је постепено, али сигурно потискивање са јавне сцене малих језика. Мислим да очувању националног језика и културе Академија може да допринесе кроз промоцију црногорских писаца и дјела. А корак у очувању самобитности јесте и превођење. Научни

скуп *Превођење „Горског вијенца” на стране језике* био је веома добар примјер промовисања нашег прецедентног писца и његовог дјела и мислим да би слични подухвати за једну малу земљу и њену културу били од великог значаја у будућности. И дјела Михаила Лалића (*Лелејска гора, Хајка, Свадба, Раскид, Зло прољеће, Прамен таме*) преведена су на многе стране језике, међу њима и на руски. Анализа превода тих дјела са различитих аспеката доприноси не само приближавању његовог дјела страном читаоцу већ и сагледавању вриједности писца очима друге културе, поимању језичке слике свијета, менталитета народа, опису лингвокултурних концепата. Неки нови научни скуп могао би бити на тему *Дјела Михаила Лалића на страним језицима*.

2.3. Оно што ми се чини реалним и остваривим у блиској будућности јесте и кориштење методологије и искуства русистике у неким лингвистичким дисциплинама које су развијеније, а које бисмо могли примијенити на нашем терену. Ту прије свега мислим на област лексикографије и фразеологије, које су на завидном нивоу у русистици, као и на примјену резултата новијих лингвистичких дисциплина попут лингвокултурологије.

Овом приликом представила бих пројекат *Његошева фразеолошког рјечника*. Није тешко образложити значај израде фразеолошког рјечника нашег најзначајнијег писца. У домаћој лексикографији, нажалост, још увијек не постоје специјализовани фразеолошки рјечници, а поготово не и фразеолошки рјечници писца. Таква лексикографска издања, међутим, неопходна су како са становишта лингвистичких тако и са становишта литературолошких и културолошких истраживања. Чини ми се оправданим да опис фразеологије писца као пионирски подухват може и треба да почне управо од пјесника Његоша. Вриједност овога типа лингвистичких рјечника, који спадају у ауторску лексикографију, изузетно је велика. Рјечник језика писца има социјално-историјски значај, одражава специфичност живота, објашњава мање познате реалије, појмове који карактеришу одређену историјску епоху и социјалну средину, као и језик те епохе (како књижевни тако и дијалекатски). Он показује самобитност аутора, карактеристике његовог идиолекта, издваја индивидуално у језику писца те тиме омогућава проучавање његовог језика и стила.

Колико ми је познато, у домаћој лексикографији не постоји рјечник писца осим *Рјечника Његошева језика* колектива аутора у редакцији Михаила Стевановића. То дјело, као и већ урађена текстологи-

ја најзначајнијег Његошевог дјела *Горски вијенац* те монографски описана фразеологија *Горског вијенца*, представља полазиште за рад на рјечнику. Пројекат би имао двије етапе са специфичним циљевима и задацима.

Прва етапа обухватила би наставак истраживања Његошеве фразеологије, прије свега Његошевих спјегова, са аспекта фразеолошких жанрова и етнокултурних концепата (методологија се показала оправданом у примјени на тексту *Горског вијенца*) и фразеолошку реконструкцију која подразумијева утврђивање аутентичног формалног и семантичког лика појединих фразеолошких јединица и њиховог мјеста у структурно-семантичком моделу. Као крајњи резултат, фразеолошке јединице биле би класификоване према два комплементарна критеријума. Први критеријум је подјела на фразеолошке жанрове, при чему би се описали сви случајеви фразеолошке транспозиције. Други критеријум је подјела фразеолошких јединица у етнокултурне концепте (фразеолошке јединице обједињене истим општим садржајем и културном конотацијом). Тако би рјечник осим што спада у жанр ауторске лексикографије и у жанр фразеолошког рјечника, имао одлике и лингвокултуролошког рјечника.

Друга етапа, која је и крајњи циљ пројекта, јесте израда и објављивање *Фразеолошког рјечника Његошевих дјела* (краћи назив који би стајао на корицама је *Његошев фразеолошки рјечник*).

У раду ће бити примијењени методи словенске фразеолошке лексикографије и лексикографије писца. С обзиром на специфичност рјечника, посебно ће бити примијењена методологија лексичко-семантичке интерпретације русизама и црквенославенизама, који су обимно заступљени у Његошевом дјелу, као и методологија етимолошких реконструкција. Лексикографско дјело овог типа може бити интересантно не само за стручњаке — лингвисте, литературологе, писце, већ као кориснике *Фразеолошког рјечника Његошевих дјела* видимо и остале научне, културне и јавне раднике, професоре универзитета и студенте, преводиоце, стране и домаће истраживаче Његошевог дјела.

ЛИТЕРАТУРА

Радмило Маројевић. „Горски вијенац” у новом руском преводу. – Гласник Одјељења умјетности / Црногорска академија наука и умјетности, Титоград, 1982, књ. 4, с. 125–136.

Радмило Маројевић. *Ономастички ликови у Историји о Црној Гори Василија Петровића*. – Гласник Одјељења умјетности / Црногорска академија наука и умјетности, Титоград, 1988, књ. 8, с. 59–78.

Радмило Маројевић. *Руски прејевеи Горског вијенца посљедњих деценија XX вијека: поетско-веролошка полемика Ј. Кузњецова и А. Шумилова*. Фрагмент: *Пјесма Мустај-кадије*. – Превођење „Горског вијенца” на стране језике: Радови са научног скупа. Подгорица, 28. и 29. маја 1998. год., (Научни скупови, књ. 56. Одјељење умјетности, књ. 19). Подгорица, 2001, 71–78.

Ана Пејановић. *Фразеологија Горског вијенца: Фразеолошки жанрови. Културни концепти. Руски преводи*. Монографија. – Подгорица: ЦАНУ, 2010.

Ана Пејановић. *Фразеологија пјесничког текста са теоријског и преводилачког аспекта (Горски вијенац и руски преводи) / Ана Пејановић*. – Гласник Одјељења умјетности / Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица, 2008, бр. 26, с. 119–128.

Митрополит Василије Петровић. *Историја о Црној Гори* / Превео Радмило Маројевић. Цетиње: Обод – Титоград: Лексикографски завод Црне Горе, Побједа, 1985.

Петр II Петровић-Негош. *Горный венец*. Перевод с сербског и коментари А. Шумилова. Составитель и автор Предисловия Р. Мароевич. [Двојезично издање с паралелним насловом на српском језику:] Петар II Петровић Његош. *Горски вијенац*. Прев. А. А. Шумилов. Приређивач и аутор Предговора Р. Маројевић. Подгорица: Унирекс, 1996.

Речник језика Петра II Петровића Његоша. Израдили Михаило Стевановић и сарадници Милица Вујанић, Милан Одавић и Милосав Тешић. Уредник Михаило Стевановић. Књ. I. Београд–Титоград–Цетиње, 1983.

Речник језика Петра II Петровића Његоша. Израдили Михаило Стевановић и сарадници Милица Вујанић, Милан Одавић и Милосав Тешић. Уредник Михаило Стевановић. Књ. II. Београд–Титоград–Цетиње, 1983.

Анна ПЕЯНОВИЧ

РУССКО-СЛАВЯНСКИЕ ТЕМЫ

*Достижения и перспективы лингвистических исследований
в Черногорской академии наук и искусств*

Резюме

В настоящей работе (обзорной статье) рассматриваются лингвистические исследования в области русистики и славистики, осуществленные или намеченные к осуществлению в Черногории вообще и в Черногорской академии наук и искусств в отдельности.

В первой части статьи рассматриваются достижения (перевод «Истории о Черногории» Василия Петровича и ономастичкие формы в данном произведении, русские переводы «Горного венца», научная конференция «Переводы «Горного венца» на иностранные языки»), во второй — перспективы (создание «Фразеологического словаря поизведений Петра Негоша», первый опыт авторской лексикографии в Черногории, организация научной конференции «Переводы поизведений Михаило Лалича на иностранные языки»).

